

CSENDES ÉVA

A második idegen nyelv kísérleti bevezetésének tapasztalatai a Petrik Lajos Vegyipari Szakközépiskolában

Iskolánkban az Ágoston György professzor által kidolgozott és irányított közös alapú középiskolai kísérlet keretében került sor a második idegen nyelv, az angol bevezetésére.

A kísérlet az elgondolás szerint a gimnáziumi és szakközépiskolai képzés egységesítését szolgálta. Az I. és II. évfolyamokon közös általános képzés bevezetésével megteremtette annak lehetőségét, hogy a tanulók érettebb fejjel dönthessenek a nekik leginkább megfelelő szakirányú képzési formák között. A gimnáziumi tanulók számára újdonságot a korszerűbb műszaki alapismeretek oktatásának bevezetése, a szakközépiskolai tanulók számára többletet a magasabb általános műveltség megszerzésének lehetősége jelentette: nevezetesen a művészeti ismeretek: az ének-zene, ill. műalkotáselemzés és a második idegen nyelv oktatása.

A szakközépiskolai ötödik évfolyam létrehozásával a kísérleti terv fontos része volt a technikus-képzés visszahelyezése az iskolarendszerbe. Az orosz mellett a második idegen nyelv oktatása ezen az évfolyamon is tantervi követelmény volt – és a jövőben méginkább az lesz, annak a perspektivikus célnak az értelmében is, hogy az egyetemet végzőknek nyelvvizsgával is rendelkezniük kell majd a közeljövőben. Mint ismeretes, a sikeres nyelvvizsga már az 1990/91-es tanévre felvételiző tanulóknak is plusz pontokat jelent a felsőoktatási intézményekben.

A második idegen nyelv tanítása iskolánkban az 1979/80-as iskolai évtől indult a kísérletbe bevont osztályokban csoportbontásos rendszerben. Az évek folyamán az angolt tanulók létszámának változását az alábbi táblázat szemlélteti. Az 1987/88-as tanévben már 38 tanulócsoporthoz dolgoztunk. A csoportok átlagos létszáma mindig 16 fő körül mozgott.

Tanév	Évfolyamok		III.	IV.	V.	osztályok össze- sen	tanuló csoportok	az angol tanulók össz- létszáma	átlagos tanulólétszám csoportonként
	I.	II.							
1979/80	2					2	4	68	17
1980/81	2	2				4	8	132	16,5
1981/82	2	2	2			6	12	182	15,1
1982/83	2	2	2	2		8	16	219	14,3
1983/84	2	2	2	2	1	9	18	kb. 275	15,2
1984/85	3	2	2	2	1	10	20	kb. 320	16
1985/86	5	3	2	2	1	13	26	kb. 410	16
1986/87	5	5	3	2	1	16	32	kb. 520	16
1987/88	5	5	5	3	1	19	38	kb. 610	16
1988/89	0 ⁺	5	5	5	2	17	34	kb. 545	16
1989/90	0 ⁺	0 ⁺	5	5	3	13	25 ⁺	kb. 400	16

* Az óraszámok átcsoportosítása miatt nem indult első, ill. 2. évfolyam angolból – a tanulók heti 4 órában orosz tanulnak

** A 3 ötödik évfolyamban 5 angol és orosz 4 órás (intenzív) csoportot szerveztünk.

A sok tanulócsoport kialakításának alapvető feltétele volt a megfelelő számú angoltanár alkalmazása. A táblázatból kiolvasható, hogy az 1982/83-as tanévtől kezdve már minden évfolyamon voltak kísérleti osztályaink, melyeknek tanulói angolul is tanultak. A tanári létszám az évek folyamán a következőképpen alakult.

Tanév	Tanárok száma	1 tanárra jutó tanulócsoportok száma
1979/80	1	4
1980/81	1	8
1981/82	2	6
1982/83	2	8
1983/83	2	9
1984/85	2	9
1985/86	3	8
1986/87	3 ⁺	10
1987/88	4 ⁺	9
1988/89	4 ⁺	10
1989/90	4 ⁺	6,2

* Az óraadók alkalmazását jelöli.

Az egy tanárra jutó csoportok számából nem olvasható ki automatikusan a tanárok óraszámát, mert a csoportoknak kb. a fele a kísérleti első 6 évben fakultatív tárgyként is tanulta az angolt, megemelt óraszámában, heti 4 órában. Az angol fakultáció rendszere az 1985/86-os tanévben megszűnt, mert a műszaki szakközépiskolák új, egységes tanterve szerint a kötelező óraszámokat csökkentették, s az órakeretből eltűnt a fakultációra használható plusz két óra. 1986/87-től a státuszban lévő tanárok mellett szükség volt óraadóknak alkalmazására is. Az iskola tanári állományában lévő munkatársainak ennek ellenére mindig nagyszámú túlórára kellett vállalniuk, s ez nagyban hozzájárult ahhoz, hogy kartársaink munkahelyet változtattak.

A fakultáció egyéb okai (gyes, gyed) nem tantárgyspecifikusak.

Iskolánkban évekig közös idegennyelvi munkaközösséget alkottak az orosz és angoltanárok. Az együttműködés ezekben az években főként technikai jellegű feladatok megoldására (terembeosztás, a csoportváltások megszervezése, helyettesítések kiírása) és általános módszertani kérdések megvitatására, néhány óralátogatásra vonatkozott. Az angoltanárok létszámának növekedésével az iskolavezetőség 1987-ben lehetőséget teremtett új munkaközösség megalakítására. Ez szorosabb munkakapcsolatot eredményezett az angolos kollégák körében. Ivanics Ildikó és Csendes Éva együttműködésével pl. kísérlet indult az intenzívebb, beszédcentrikusabb nyelvtanításra 1987 első felétől felmenő rendszerben. A kísérletbe a 2. évfolyam 3-3 csoportját vontuk be. Ők a kiegészítő anyag oktatására szánt időben (kb. 20 óra) *szakmai szöveggel* ismerkedtek – egy gyerekek részére készített eredeti angol kémiakönyv szemelvényeinek és a BBC angol televíziós társaság iskolatelevíziós adásainak felhasználásával. A szakmai szöveg ébrentartotta a gyerekek érdeklődését és különösen alkalmasnak mutatkozott a 2. osztály legnehezebb nyelvtani anyagának, a szenvedő szerkezetnek tanítására és begyakoroltatására. A kísérlet a felmenő 3. osztályokban a következő, az 1987/88-as tanévben is folytatódott – a szakmai szókincs bővítésén kívül megismerkedtek a tanulók az egyes eszközök és munkafolyamatok leírásának módjával, s kiemelten gyakorolhatták a feltételes mellékmondatok alkotásának eseteit, valamint az előjárók és a határozószavak kérdéseit. A fenti kísérlet Ivanics Ildikó munkahelyváltoztatása és Csendes Éva külföldi munkavállalása miatt a 4. évfolyamon szünetelt, de az 1989/90-es tanév ötödikesei (akik már felemelt óraszámában tanulnak angolt) bizonyára könnyebben és nagyobb sikerélménnyel foghatnak hozzá az intenzívebb nyelvtanuláshoz, a szakmai szövegek feldolgozásához.

Az orosz és az angol munkaközösség együttműködése az 1987/88/89-es évben a nyelvi labor felállításának megszervezésével és a labor használatának kérdéseivel bővült. Az iskola videokészülékekkel már korábban is rendelkezett. Ezek hasznosítására a nyelvoktatásban munkaközösségenként folyt isme-

retterjesztő, módszerfejlesztő munka. Ezt a nyelvi laborban feldolgozásra kerülő feladatsorok, hanganyagok kidolgozása követi – a tanév központi feladataként.

Intézetünkben a kísérleti képzés megindulásától jó kezdeményezésnek tartották a második idegen nyelv bevezetését. Tetszéssel és lelkesedéssel fogadták a tanulók is – különösen az első két évfolyamon, amíg szakmai tantárgyaik tanulása még nem emésztette fel energiájuk minden töredékét. Erről szólnak azok az év végi összefoglaló-értékelő beszámolók is, amelyeket iskolánk igazgatója évről-évre konferenciák után fogalmazott meg írásbeli jelentésében. Az első két év eredményeit az ún. kísérettségien (írásbeli tesztben) mérték fel a kísérlet szegedi irányítói. A kísérettségi feladatait mindig közepesnél jobb eredménnyel írták meg tanulóink. – Megjegyzendőnek tartjuk azonban, hogy a magunk részére készített felméréseket mindig nehezebb feladatsorokból állítottuk össze. – Az évek során angol nyelvből mindössze néhány tanuló bukott meg félévkor, illetve év végén javító vizsgára. Azok a diákok, akik egyébként is öt-hat tárgyból kaptak elégtelent, kiiratkoztak az iskolából. Az évtized alatt *akadt angol érettségire jelentkező tanuló*, valamint olyan is, aki az iskolában folytatott tanulmányainak ideje alatt szerezte meg a *középfokú nyelvvizsgát*. A többiekhez képest lényegesen jobb eredményeket értek el a fakultációs csoportokba is járó tanulók; az órák gyakorisága nagymértékben segítette előrehaladásukat. Ezekben a csoportokban tudtuk beszéltetni a tanulókat – s végül is ez: a szóbeli kapcsolatteremtés képességének elsajátíttatása minden nyelvtanulás-tanítás elsődleges célja. Az egymást követő, ún. dupla angolórakon volt idő szituációkban, szerepjátékokban gyakoroltatni a nyelvet, alkalmaztatni a hét másik két óráján elsajátított nyelvtani ismereteket.

A heti kétórás csoportok lemaradását a 3., 4. évfolyamokon érzékeltük igazán. Az első két év sikerélményei angolból sem voltak elegendőek az érdeklődés fenntartásához. A haladás gyors üteme a nyelvtanulás vonatkozásában talán még döntőbb motiváló tényező, mint bármely más ismeretszerző tevékenységnél. Az egyhelyben topogás érzetét erősítette, hogy a megnövekedett szakmai feladatok elvégzésére fordított idővel arányosan az angollal kevesebbet foglalkoztak a tanulók az iskolán kívül. Ezzel szinte beláthatatlan távolba került előttük az idegen nyelv elsajátíthatósága.

Az ötödik évfolyamok diákjai – elsősorban a jobb csoportokban – megint lelkesebben tanulták a nyelvet, hasznosnak érezték az alapvető szakmai szókincs és nyelv megismerését. A nyelvtanulás eredményességét tekintve akkor vált kritikussá a helyzet, amikor az 1985/86-os tanévben életbe lépett a műszaki szakközépiskolák új egységes óraterve. Ez tanulói óraszámcsökkentést is tartalmazott, és eltűnt az órakeretből a fakultációra fordítható 2 többletóra is. Ettől kezdve ugyan már minden évfolyamunk részt vett a kísérleti oktatásban,

de mindenki csak 2 órában tanulta a második idegen nyelvet is. Ez az óraszám oroszra, angolra egyaránt kevésnek bizonyult.

A fentebb leírt tapasztalatok alapján jutottunk orosz szakos kollégáinkkal együtt arra az álláspontra, hogy az iskolán és az egyes évfolyamokon belül kellene *valamilyen ésszerűbb módon átcsoportosítani az idegen nyelvre fordítható óraszámokat*. Mindannyiunkat az intenzívebb nyelvtanítás-tanulás gondolata ragadott meg. Végül arra a megoldásra jutottunk, hogy a *két idegen nyelvet nem egymással párhuzamosan, hanem egymást követő két-két évben tanítjuk csak, de értelemszerűen akkor dupla óraszámban*.

Mivel az orosz nyelvvel az általános iskolában már ismerkedtek a diákok, az első és második évfolyamokon heti 4-4 órában el kell sajátítaniuk a 4 év tantervi követelményeit. A 3-4. évfolyamon ugyanilyen óraszámban már csak angolul tanulnak a gyerekek. Ezzel a megoldással nemcsak azt értük el, hogy intenzívebb szakaszokban – s ezzel bizonyára eredményesebben is – oktathatják a tanulócsoportokat, hanem azt is, hogy az átlagos képességű diákoknak egy-egy évfolyamon változatlan óraszám mellett eggyel kevesebb tantárgyat kell tanulniuk. Túlterhelt, mindig túlórázó pedagógusainknak pedig kevesebb tanulócsoport jut évente, tehát jobban megismerhetik az egyes diákok tanulási gondjait, nagyobb biztonsággal alkalmazhatnak tanulóokra, tanulócsoportokra szabott módszereket. A tehetséggondozásra, intenzívebb nyelvtanulásra is több idő jut, így ugyanis nem kötelező az orosztanulás abbahagyása. A 3-4. évfolyamon szakköri keretben felkészülhetnek a tanulók az alap-, illetve középfokú nyelvvizsgára. Szabad tantárgyválasztásuk jogával élve már a jelenlegi tanévtől kezdve az idegen nyelvre fordítható teljes óraszámban (4) tanulhatnak oroszul vagy angolul az 5. évfolyam hallgatói.

Azok a diákok sem kerülnek hátrányba, akik már az általános iskolában angol tagozatra jártak. Részükre az első és második évfolyamon indul szakköri keretben ún. *szintentartó tanfolyam*. Azok a diákok tehát, akik bármelyik idegen nyelv iránt érdeklődnek, a négy év alatt kb. kétszer annyi nyelvórán vehetnek részt, mint amennyire idáig hivatalos keretek között módjuk lett volna. Öt évre vetítve ez az arány még kedvezőbb. Ezért, valamint a felsőoktatás útjait és követelményeit figyelembe véve határoztuk el, hogy azon diákjainknak, akik már a fentiekben vázolt órakeretben tanultak iskolánkban idegen nyelveket, választásuk alapján az egyik nyelvből ötödév végén államvizsgázniuk kell. Ezzel a kezdeményezésünkkel is szeretnénk hozzájárulni ahhoz, hogy az iskolánkából a gyárakba kerülő középszintű vezetők korszerű ismeretekkel, megfelelő általános nyelvi műveltséggel rendelkezzenek.

A könnyebb áttekinthetőség kedvéért szemléltetjük az évfolyamok átcsoportosított nyelvi óraszámait:

Osztály	Orosz	Angol szintentartó
1.	4	2
2.	4	2
	nyelvvizsgára előkészítő	
3.	2	4
	nyelvvizsgára előkészítő	
4.	2	4
technikusképző		
5.	4	vagy 4

Megjegyzés: Az 1989/90-es tanévben a nagy érdeklődésre való tekintettel nemcsak szintentartó, hanem kezdő angol tanfolyamokat is indítottunk.

Óraszám-és tananyag-átcsoportosító kísérletünk az 1987/88-as tanévben indult. E tanév befejeztével oroszszakos kollégáink már érzékelni tudják, hogy elgondolásunk milyen mértékben volt eredményes. Eddigi tapasztalataink kedvezőek. Tanárnak, diáknak egyaránt kényelmesebb a jelenlegi tantárgyfelosztás – s az iskolavezetés tervező-szervező munkáját sem nehezítette ez a beosztás (gondoljunk itt a tantárgyfelosztás, csoportbontások, órarendek, terembeosztások elkészítésére).

Az órakeretek átcsoportosítása mellett lényeges kérdés, hogy a nyelvtanítás eredményességét mennyiben befolyásolja a tanítandó anyag. Az orosz és az angol nyelv tanítása során is – figyelembe véve a kísérlet egyik alapvető célját: a középiskolai oktatási formák átjátszhatóságát, vagyis az iskolatípusok közötti átlépés lehetőségét – alapvetően a gimnáziumi nyelvkönyvekből tanítottunk. Ezek munkafüzzettel való ellátottsága hiányos, hanganyaga szalagról kazettára történő átjátszást igényel. A gimnáziumi angol könyv jó szóbeli gyakorlatsorait nem egészíti ki megfelelő számú írásbeli gyakorló anyag, leckének alkalmas feladatsor. A tankönyvben szereplő igen kevés példa szinte kizárólag fordítási gyakorlat angolról magyarra. Ezért minden nyelvtanár a maga módszerével és segédanyagaiból tanította, gyakoroltatta a nyelvi fordulatokat, nem kevés energiánkat fordítottuk feladatsorok összeállítására, felkutatására, másoltatására. Az összegyűjtött segédanyagok: különlegesen hasznos nyelvtani feladatok, drillek, szakmai szövegek felhasználásával munkaközösségünk megpróbál angol *munkáltató nyelvkönyvet* összeállítani a petrikes diákok részére. Elsődleges célunk a *köznapi és a szakmai szókinccs közelbehozása*, párhuzamos tanítása, a szakmai szókészlet rendszerezése, a nyelvtani fordulatok szituációkban történő alkalmaztatása lesz. A szintentartó tanfolyam tanulói

részére szeretnénk összeállítani egy főként országismereti témakörrel foglalkozó szöveg- és képgyűjteményt is.

A Petrik Lajos Vegyipari Szakközépiskolában még 3 év, míg végez az első vegyésztechnikusi oklevéllel és nyelvvizsga bizonyítvánnyal rendelkező évfolyam, amely az általunk módosított óraterví kísérleti nyelvoktatásban vett részt. Kísérletünk értékelésével addig várnunk kell. Addigra azonban talán már újabb gondolatokon törhetjük a fejünket. Az orosz nyelv kötelező oktatásának feloldása a következő években fogja éreztetni hatását, amikor olyan tanulók jönnek hozzánk egyre nagyobb számban, akik nem orosz, hanem más idegen nyelvet tanultak. Az angoloktatás tehát még szélesebb keretek között – az egész iskolára kiterjedően folytatódik – minden valószínűség szerint a második idegen nyelv rangjáról az elsőre lép elő.

A közös alapú középiskolai kísérletnek mindenképpen érdeme, hogy a második idegen nyelvet kötelezővé tette a szakközépiskolai oktatásban. A nyelvoktatás eredményessége még az eredeti alacsony óraszám mellett sem maradt alatta a más tárgyakból elért eredményeknek. A szakközépiskolákban oktatott tantárgyak kiszélesítésének köre hasznos lépés volt, bármely terület anyagát tekintjük is, hiszen az idegen nyelv elsajátításához a szűkebb értelemben vett nyelvtanuláson kívül szükség van magas szintű anyanyelvi ismeretekre, műveltségre és fejlett értelmi képességekre (memória, fantázia, alkotó gondolkodás). Ezen képességek fejlesztésével pedig az idegen nyelv tanítása során nemcsak nyelvi ismereteket, tudást adhatunk át tanulóinknak, hanem hozzájárulhatunk személyiségük formálásához, műveltségük megalapozásához is.